

обозначаемому, вызывая одобрение или неодобрение, презрение, пренебрежение и т.д., что в конечном счете и обуславливает более емкое содержание речи (текста) и его экспрессивность ... [4, с. 14]. Безусловно, всё это возможно при наличии у реципиента-читателя определенных фоновых знаний и общего с автором статьи лингвокультурологического кода.

Литература

1. Балли, Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 392 с.
2. Винокур, Г.О. О языке художественной литературы / Г.О. Винокур. – М. : Высшая школа, 1991. – 445 с.
3. Михейкина, С.Г. Когда газетный заголовок – каламбур / С.Г. Михейкина // Русская речь. – 2008. – №4. – С. 68–72.
4. Словарь образных выражений русского языка / Т.С. Аристова, М.Л. Ковшова, Е.А. Рысева и др.; под ред. [и с предисл.] В.Н. Телия. – М. : Отечество, 1995. – 368 с.

А.С. Дзядова, В.А. Кукушкіна (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

РЭЛІГІЙНАЯ ЛЕКСІКА ЯК СРОДАК РЭПРЭЗЕНТАЦЫІ ВОБРАЗА МАЦІ Ў МОВЕ ПАЭЗІІ РЫГОРА БАРАДУЛІНА

Ключавыя словы: архетып, Бог, рэлігійная лексіка, хрысціянскі, язычніцкі.

У паэтычнай творчасці Рыгора Барадуліна вельмі выразна прасочваюцца рэлігійныя матывы. У апошнія гады свайго жыцця паэт дастаткова часта звяртаўся да асэнсавання біблейскіх матываў і вобразаў.

Менталітэт беларускага народа, а таксама яго псіхічна-каштоўнасная арыентацыя сфарміраваны на аснове рэлігійнага светаўспрымання. Выяўленне хрысціянскага светапогляду беларусаў з’яўляецца дастаткова выразным у творах, дзе аўтар звяртаецца да вобраза маці, які з’яўляецца традыцыйным у беларускай літаратуры. У іх ліку вершы “Мама”, “Вогнепаклонніца”, “Не ведаючы тэорыі вольных вершаў”, “Веды”, “У адкрытым космасе”, “Ашуканка”, “Багіня”, паэмы “Трыпціх”, “Блакада”, “Вяртанне ў першы снег” і інш. Паэт фактычна стварыў культ маці ў сучаснай беларускай паэзіі, што, па словах В. Быкава, сведчыць пра сілу сыноўняй любові – “мога, самай самаадданай любові ў сучаснай беларускай паэзіі” [2, с. 4]. Гэта пацвярджаюць наступныя барадулінскія радкі: “І калі б была воля мая на тое – пачаў бы я азбуку менавіта з літары М: як і ўсё на зямлі, усё ў нас пачынаецца з Маці. Усё ад маці, усё зпад матчынага сэрца”. Далей паэт падкрэслівае: “Маці адна, маці незаменная... Маці адна, як і Радзіма” [4, т. 1, с. 45].

Трэба адзначыць, што культуралагічнае і тэрытарыяльнае становішча Беларусі на мяжы традыцый заходняга (асновай якога з’яўляецца Бацька) і ўсходняга (асновай якога з’яўляецца Маці) хрысціянскага светабачанняў

абумовіла і ўзнікненне пэўнага рэгіянальнага славянскага жаночага архетыпа, адным са сродкаў выяўлення якога з’яўляецца літаратура: *Я цяпер – як апошні колас. / З самых родных яшчэ сталіся / Бацька Бог ды ад Мамаы Голас* [1, с. 130]. Нагадаем, што “архетып (ад грэч. *arche* – пачатак і *tyros* – вобраз) – гэта агульначалавечы першавобраз, персанаж, што паслядоўна пераўтвараецца ў міфах, літаратуры і індывідуальным мысленні; спосаб сувязі вобразаў, што пераходзяць з пакалення ў пакаленне” [7, с. 9]. Фактараў, якія сфарміравалі жаночы архетып, некалькі. Найперш гэта элементы язычніцка-хрысціянскага светабачанняў і, як вынік, матывы ўсёдаравання, несупраціўлення злу насіллем, якія выражаюцца ў наданні архетыпу жанчыны-маці характарыстык высокай духоўнасці, вернасці блізкім і свайму роду (народу): *Я вечны ў роднай старане, / Як слова Мама...* [5, с. 274].

Заўважым, што разнастайныя праявы архетыпа жанчыны-маці знайшлі сваё глыбокае выяўленне ў паэзіі Рыгора Барадуліна як сапраўднага выразніка народнай свядомасці беларусаў. Вобразу маці ў сваіх творах ён надзяліў асаблівую ўвагу: *І не хапае голасу зязюлі, / І не хапае коласу святла. / І вушы слова добрага не чулі. / Прыгаслі вочы, як і дні, таксама. / І гэты свет ў спадчыну дала / І закацілася, як сонца, Мама* [5, с. 385]. Маці – нязменная паэтава муза, якая натхняе і жывіць усю барадулінскую творчасць. Вобраз Акуліны Андрэўны амаль цалкам узяты з жыцця, ён праходзіць праз усю творчасць Рыгора Барадуліна-Сына і тым самым раскрывае нам узвышанасць паняцця “Маці” з пункту гледжання рэлігійнай самасвядомасці чалавека: – *Божанька!* – / *Мама на вуснах сваіх / Кунежыла ймя святое* [5, с. 237]; *А мама багінняй была. Куліна – багіня кухні* [4, т. 2, с. 124].

Для Рыгора Барадуліна маці – гэта ўвасабленне святасці, пасрэдніца паміж Богам і Зямлёй: *маці не нараджаюцца, іх пасылае Бог кожнаму, каб чалавекам застацца мог* [5, с. 441]. Апрача таго, жанчына-маці ўспрымаецца паэтам як выразніца нацыянальнага менталітэту, як увасабленне роднай зямлі, як вобраз, што асацыіруецца з роднай мовай: *Яшчэ не ўмела ў горы хіліцца, яшчэ не ўмела маці хваліцца* [4, т. 2, с. 9]; *Родны кут, як гняздзечка ў траве, там – дзе маці табою жыве* [4, т. 2, с. 136]; *Схілілася нада мной святое / Святам свяцонае / Маміна слова* [5, с. 273]; *Нябыт абыякава ўсё праглыне. / Я цешыцца / Марнай надзеяй гатовы, / Што нехта захоча / Сказаць пра мяне: / Ён быў на паслугах / У матчынай мовы* [5, с. 314].

З шэрагу моўных сродкаў з рэлігійнай канатацыяй у паэзіі Рыгора Барадуліна вылучаюцца лексічныя адзінкі, якія дапамагаюць раскрыць вобраз маці і правесці паралель паміж ім як вобразам жанчыны і вобразам Боскай Маці. Выкарыстоўваючы рэлігійную лексіку, аўтар не толькі наблізіў вобраз маці да боскага, свяшчэннага, але і прадэманстраваў, як гэты вобраз можа суадносіцца са свядомасцю славянскага этнасу.

Дзякуючы майстэрскаму валоданню словам паэт з незвычайнай любасцю і пяшчотай піша пра жанчыну-маці, якой ён прысвяціў зборнік

паэзіі “Евангелле ад Мамаы” [3], дзе аўтар (крыху нават нечакана) параўноўвае маці з крыніцай веры і мудрасці жыцця – Бібліяй: *Мама – / Мая небадарная Біблія* [3, с. 240]. Для паэта маці – гэта і пачатак жыцця, і чалавечы ідэал, і зберагальніца маральных каштоўнасцей, і ўвасабленне дабра і справядлівасці, спагады і жалю, чалавечай шчодрасці і самаахвярнасці: *Гэта ведае неба ды Мама – / Без цябе не бывае мяне. / І душа жыць не можа без храма, / Цяжка ёй у чужой старане* [5, с. 269].

Для раскрыцця вобраза маці Рыгор Барадулін часта карыстаецца лексікай з рэлігійнай семантыкай, тым самым паказваючы падабенства зямнога вобраза маці і вобраза Багародзіцы, якія абедзве ратуюць чалавечую душу ад грахоў і жыццёвых небяспек: *Багародзіца Прасвятая, / Душою нашчая, / Уратуй нас* [5, с. 21], моляцца аб дабрабыце ўсіх людзей на Зямлі: *І скіруй на сцежкі святарныя / Запаведаў Тваіх / Малітвамі Прачыстае Багародзіцы – / Нашае Валадарыні / І Прыснадзевы Марыі і Усіх Святых* [5, с. 26]. Між тым толькі родная маці для кожнага чалавека з’яўляецца выратавальніцай, памочнікам і пасрэднікам паміж Богам і дзіцём: *Мама – / Пасярэдніца між Богам і сынам – / Дзеліцца небам і хлебам адзіным* [5, с. 434].

У праваслаўнай царкве вось ужо дзве тысячы гадоў усхваляецца вобраз Божай Маці. У барадулінскай паэзіі вобраз маці, праз які рэпрэзентуюцца духоўна-рэлігійныя каштоўнасці беларусаў, цесна пераплецены і ў пэўным сэнсе суадносіцца з вобразам Прачыстай Дзевы Марыі. Гэта пацвярджаецца ўжываннем у мастацкім кантэксце шматлікай колькасці лексічных адзінак са значэннем ‘маці Ісуса Хрыста’: *Прачыстая Дзева Марыя, Багародзіца, Багародзіца Дзева, Валадарыня, Вечнадзева Марыя, Маці Божыя, Панна, Прачыстая Багародзіца, Свяцейшая Панна*. Энцыклапедычны слоўнік рэлігійнай лексікі беларускай мовы дае наступнае азначэнне рэлігіёніма *Багародзіца Прасвятая*: “Прасвятая Дзева Марыя, Маці Госпада Бога нашага Ісуса Хрыста. Яе імя некалькі разоў упамінаецца ў Святым Пісанні, але мы маем з гэтай крыніцы толькі нямногія звесткі аб жыцці Багародзіцы, паколькі евангелісты мелі першай і галоўнай задачай расказаць аб зямным жыцці і правах Ісуса Хрыста. Недахоп звестак аб жыцці Багародзіцы, атрыманых са Святога Пісання, дапаўняецца многімі паданнямі, з якіх некаторыя маюць вытокі з глыбокай старажытнасці, адлюстроўваюць веру хрысціянскага грамадства са старажытных часоў” [6, с. 62]. Пашырэнне і аўтарытэтнасць вобраза Багародзіцы атрымала трывалае замацаванне ў рэлігійнай свядомасці беларусаў. Рыгор Барадулін узвышае вобраз Святой Панны і паказвае яе веліч, схіленне чалавека перад ёй: *Багародзіца, Вечнадзева Марыя, / Мы ўсі перад Табою малыя. / Дабраслаўленая між усіх маладзіц, / не пярэч, каб / Перад ценем ценю Твайго / Мы ўпалі ніц* [5, с. 21]. Чалавек неаднаразова звяртаецца са сваімі малітвамі да Багародзіцы: *Багародзіца Дзева, / Не адкінь у цярпеннях / Малітваў нашых* [5, с. 21].

Святая Дзева Марыя – рэлігійны вобраз, да якога людзі звяртаюцца ў самыя цяжкія моманты свайго жыцця. Акрамя таго, вобраз Маці Божай ўказвае нам на блізкасць і падабенства яе жыцця да зямнога жыцця простага чалавека, які знаходзіць падтрымку ў нябёс: *Свяцейшая Панна з Вушаўкай іконы, / Усіх ахінае Твой клопат штодзённы. / Дай моцы нам, Матка, / Дай, Матка, параду, / Як маем змагчы і падступнасць, і здраду* [5, с. 246].

Лексічная адзінка *Багародзіца* выступае як сімвал пачатку безграхоўнага новага свету, бо Маці Божая стала прарадзіцельніцай ахвяраванага на людскую жорсткасць Ісуса Хрыста – пасланца веры, святыні і ісціны: *І смела прыняў тленнае цела / Ад Духа Святога і Дзевы Марыі. / І чалавекам стаўся, / Каб пераняць пакуты людскія* [5, с. 22].

Сінтэз, перапляценне хрысціянства і язычніцтва ў рэлігійнай свядомасці маці паэта, як і многіх беларусаў, выўляюць наступныя радкі: *Мама мая хрысціянкай зжыла, з богабаязнай душой, іконніцай. / Ды, вернападдазеная святла, / Болей была яна / Вогнепаклонніцай* [4, т. 1, с. 367], дзе аўтар называе сваю маці *Вогнепаклонніцай* (назоўнік паходзіць ад словазлучэння *пакланенне агню*, сэнсава звязанага з культам свяшчэннага агню, які з глыбокай старажытнасці быў распаўсюджаны ў многіх народаў у часы язычніцтва).

Такім чынам, разгледжаны моўны матэрыял дазваляе сцвярджаць, што Рыгор Барадулін выявіў сябе як тонкі і глыбокі знаўца хрысціянскага веравучэння. Выкарыстоўваючы ўласнабеларускую моўна-культурную глебу, пры стварэнні вобраза маці паэт дастаткова цікава і па-мастацку дакладна адлюстравваў асабістае разуменне біблейскіх матываў і вобразаў. Лексічныя сродкі рэлігійнага характару, ужытыя ў камунікатыўнай прасторы барадулінскага мастацкага дыскурсу для раскрыцця вобраза маці, садзейнічаюць асэнсаванню і больш глыбокаму спасціжэнню рэлігійнага светапогляду беларусаў.

Літаратура

1. Барадулін, Р. *Anima* / Р. Барадулін. – Мінск : Рым.-катал. Парафія св. Сымона і св. Алены, 2011. – 452 с.
2. Барадулін, Р.І. Выбраныя творы / Р.І.Барадулін; [уклад., прадм., камент. М. Скоблы]. – Мінск : Кнігазбор, 2008. – 596 с.
3. Барадулін, Р. Евангелле ад мамы / Р. Барадулін. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1995. – 462 с.
4. Барадулін, Р. І. Збор твораў: У 4 т. / Р.І. Барадулін; Прадм. Сёмуха В.С. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1996-2002. – Т. I-III.
5. Барадулін, Р. Ксты / Р. Барадулін. – Мінск : Рым.-катал. Парафія св. Сымона і св. Алены, 2005. – 472 с.
6. Завальнюк, У.М. Энцыклапедычны слоўнік рэлігійнай лексікі беларускай мовы / У.М. Завальнюк, М.Р. Прыгодзіч, В.К. Раманцэвіч. – Мінск : Издательство Гревцова, 2013. – 804 с.
7. Мифы народов мира. Энциклопедия. В 2 т. / гл. ред. С.А. Токарев. – М. : Советская энциклопедия, 1992. – Т. 2. – 719 с.